UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

9 päivänä tammikuuta 2025*

Ennakkoratkaisupyyntö – Julkiset hankinnat – Direktiivi 2004/18/EY – 31 artiklan 1 kohdan b alakohta – Neuvottelumenettely julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta – Edellytykset – Tekniset syyt – Yksinoikeuden suojaamiseen liittyvät syyt – Johtuminen hankintaviranomaisesta – Huomioon otettavat tosiseikat ja oikeudelliset seikat

Asiassa C-578/23,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Nejvyšší správní soud (ylin hallintotuomioistuin, Tšekki) on esittänyt 12.9.2023 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 19.9.2023, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Česká republika – Generální finanční ředitelství

vastaan

Úřad pro ochranu hospodářské soutěže,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: toisen jaoston puheenjohtaja K. Jürimäe, joka hoitaa kolmannen jaoston puheenjohtajan tehtäviä, presidentti K. Lenaerts, joka hoitaa kolmannen jaoston tuomarin tehtäviä, sekä tuomarit N. Jääskinen, M. Gavalec (esittelevä tuomari) ja N. Piçarra,

julkisasiamies: M. Campos Sánchez-Bordona,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– Tšekin hallitus, asiamiehinään L. Halajová, M. Smolek ja J. Vláčil,

– Slovakian hallitus, asiamiehinään E. Larišová ja S. Ondrášiková,

– Euroopan komissio, asiamiehinään M. Monfort ja G. Wils,

kuultuaan julkisasiamiehen 26.9.2024 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

* Oikeudenkäyntikieli: tšekki.

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee julkisia rakennusurakoita sekä julkisia tavara- ja palveluhankintoja koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 31.3.2004 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EUVL 2004, L 134, s. 114), joka on kumottu ja korvattu julkisista hankinnoista ja direktiivin 2004/18/EY kumoamisesta 26.2.2014 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2014/24/EU (EUVL 2014, L 94, s. 65), 31 artiklan 1 kohdan b alakohdan tulkintaa.

2 Tämä ennakkoratkaisupyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat yhtäältä Česká republika – Generální finanční ředitelství (Tšekin tasavallan verohallinnon pääosasto, jäljempänä verohallinnon pääosasto) ja toisaalta Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (kilpailuvirasto, Tšekki) ja jossa on kyse siitä, että kilpailuvirasto on todennut verohallinnon rikkoneen kilpailusääntöjä, kun se oli käyttänyt neuvottelumenettelyä julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta, vaikka tätä koskevat edellytykset eivät täyttyneet.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Direktiivin 2004/18 28 artiklassa, jonka otsikko on ”Avointen menettelyjen, rajoitettujen menettelyjen ja neuvottelumenettelyjen sekä kilpailullisen neuvottelumenettelyn käyttö”, säädettiin seuraavaa:

”Hankintaviranomaiset soveltavat julkisia hankintoja koskevien sopimusten tekoon kansallisia menettelyjä, jotka on mukautettu tämän direktiivin tarkoituksiin.

Hankintaviranomaiset tekevät kyseiset hankintasopimukset noudattaen avointa menettelyä tai rajoitettua menettelyä. Jäljempänä 29 artiklassa nimenomaisesti säädetyissä erityisolosuhteissa hankintaviranomaiset voivat tehdä julkiset hankintasopimuksensa noudattaen kilpailullista neuvottelumenettelyä. Jäljempänä 30 ja 31 artiklassa nimenomaisesti säädetyissä erityistapauksissa ja -olosuhteissa hankintaviranomaiset voivat noudattaa neuvottelumenettelyä, joko julkaisemalla samalla hankintailmoituksen tai jättämällä sen julkaisematta.”

4 Kyseisen direktiivin 31 artiklan, jonka otsikko on ”Tapaukset, joissa neuvottelumenettelyä voidaan noudattaa julkaisematta hankintailmoitusta”, 1 kohdassa säädettiin seuraavaa:

”Hankintaviranomaiset voivat julkisia hankintasopimuksia tehdessään noudattaa neuvottelumenettelyä julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta seuraavissa tapauksissa:

1) rakennusurakoita, tavaroita ja palveluja koskevat julkiset hankintasopimukset, kun:

– –

b) teknisistä tai taiteellisista taikka yksinoikeuden suojaamiseen liittyvistä syistä hankintasopimus voidaan tehdä ainoastaan tietyn taloudellisen toimijan kanssa;

c) sopimuksen tekeminen on ehdottoman välttämätöntä, eikä hankintaviranomaisille ennalta arvaamattomista syistä aiheutuneen äärimmäisen kiireen vuoksi 30 artiklassa tarkoitetulle avoimelle tai rajoitetulle menettelylle taikka neuvottelumenettelylle, johon liittyy hankintailmoituksen julkaiseminen, asetettuja määräaikoja voida noudattaa. Seikat, jotka esitetään äärimmäisen kiireen perusteiksi, eivät missään tapauksessa saa johtua hankintaviranomaisista”.

Tšekin oikeus

5 Direktiivi 2004/18 on saatettu osaksi Tšekin oikeusjärjestystä julkisista hankinnoista annetulla lailla nro 137/2006 (zákon č. 137/2006 Sb. o veřejných zakázkách; jäljempänä julkisista hankinnoista annettu laki).

6 Kyseisen lain 21 §:n 2 momentissa säädettiin seuraavaa:

”Hankintaviranomainen voi tehdä julkista hankintaa koskevan sopimuksen avoimella menettelyllä tai rajoitetulla menettelyllä sekä 22 ja 23 §:ssä säädetyin edellytyksin myös neuvottelumenettelyllä julkaisemalla hankintailmoituksen tai neuvottelumenettelyllä julkaisematta hankintailmoitusta; avointa menettelyä ei voida käyttää puolustus- tai turvallisuusalan julkisissa hankinnoissa.”

7 Kyseisen lain 23 §:n 4 momentin a kohdassa säädettiin seuraavaa:

”Hankintaviranomainen voi tehdä hankintasopimuksen myös neuvottelumenettelyllä julkaisematta hankintailmoitusta, jos teknisistä tai taiteellisista taikka yksinoikeuden suojaamiseen liittyvistä syistä taikka syistä, jotka perustuvat nimenomaiseen säännökseen, hankintasopimus voidaan tehdä ainoastaan tietyn talouden toimijan kanssa.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymys

8 Ministerstvo financí (valtiovarainministeriö, Tšekki) teki 29.6.1992 IBM World Trade Europe/Middle East/Africa Corporation -nimisen yhtiön kanssa sopimuksen (jäljempänä alkuperäinen sopimus), jonka perusteella luotiin tietojärjestelmä Tšekin verohallintoa varten.

9 Vuonna 2013 perustettu verohallinnon pääosasto, joka vastaa verohallinnosta Tšekissä, tuli ministeriön tilalle tällä alalla.

10 Aloitettuaan 1.3.2016 julkisista hankinnoista annetun lain 23 §:n 4 momentin a kohdan mukaisen neuvottelumenettelyn julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta verohallinnon pääosasto valitsi 20.5.2016 kyseisen tietojärjestelmän ylläpitoa koskevan hankintasopimuksen, jonka arvo ilman arvonlisäveroa oli 33 294 389 Tšekin korunaa (CZK) (n. 1 300 000 euroa), sopimuspuoleksi IBM Česká republika spol. s r. o. -nimisen yhtiön, jonka ainoa osakas IBM World Trade Europe/Middle East/Africa Corporation oli vuonna 1992.

11 Tällaisen menettelyn käyttämistä perusteltiin syillä, jotka liittyivät kyseisen tietojärjestelmän ja sen takuunjälkeisen huollon väliseen tekniseen jatkuvuuteen, sekä IBM Česká republikan yksinomaisten tekijänoikeuksien suojaamiseen kyseisen järjestelmän lähdekoodin osalta (jäljempänä yksinoikeustilanne). Alkuperäisen sopimuksen määräysten mukaan kyseinen yhtiö on nimittäin mainitun järjestelmän lisenssioikeuksien haltija.

12 Kilpailuvirasto totesi 9.10.2017 tekemässään päätöksessä, että verohallinnon pääosasto oli rikkonut kilpailusääntöjä valitessaan kyseessä olevan hankintasopimuksen sopimuspuoleksi IBM Česká republikan. Se on nimittäin valinnut kyseisen hankintasopimuksen sopimuspuolen ilman, että edellytykset neuvottelumenettelyn käyttämiselle julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta olisivat täyttyneet. Yhtäältä verohallinnon pääosasto ei ole osoittanut, että teknisistä syistä ainoastaan IBM Česká republika saattoi täyttää pääasiassa kyseessä olevan hankintasopimuksen. Toisaalta tarve suojata IBM Česká republikan yksinoikeuksia mainittuun lähdekoodiin oli seurausta verohallinon pääosaston oikeudellisen edeltäjän aiemmasta toiminnasta.

13 Kilpailuviraston johtaja hylkäsi verohallinnon pääosaston tästä päätöksestä tekemän oikaisuvaatimuksen, minkä jälkeen verohallinnon pääosasto nosti Krajský soud v Brněssa (Brnon maakunnallinen tuomioistuin, Tšekki) kanteen viimeksi mainitusta päätöksestä.

14 Kyseinen tuomioistuin hylkäsi kanteen muun muassa sillä perusteella, että IBM Česká republikan valitseminen sopimuspuoleksi siksi, että sen yksinomaisia tekijänoikeuksia oli kunnioitettava, johtui verohallinnon pääosaston oikeudellisen edeltäjän toiminnasta.

15 Verohallinnon pääosasto teki tämän jälkeen kassaatiovalituksen Nejvyšší správní soudiin (ylin hallintotuomioistuin, Tšekki), joka on ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin.

16 Verohallinnon pääosasto vetoaa kyseisessä tuomioistuimessa siihen, ettei se eikä sen oikeudellinen edeltäjä ole aiheuttanut IBM Česká republikan yksinoikeustilannetta. Alkuperäisen sopimuksen tekopäivänä eli 29.6.1992 tämän yhtiön ainoa osakas oli nimittäin ainoa talouden toimija, joka kykeni suorittamaan vaaditut palvelut. Se toteaa myös, että alkuperäisen sopimuksen ehdot, jotka koskivat pääasiassa kyseessä olevan tietojärjestelmän lähdekoodin tekijänoikeuksia, olivat kyseisenä päivänä voimassa olleen kansallisen lainsäädännön mukaisia. Verohallinnon pääosasto korostaa, että se oli yrittänyt vapautua riippuvuussuhteestaan IBM Česká republikaan mutta että IBM Česká republika oli ilmoittanut sille, ettei se halua siirtää tähän lähdekoodiin kohdistuvia taloudellisia tekijänoikeuksia. Jollei olisi valittu neuvottelumenettelyä julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta, kyseinen tietojärjestelmä olisi ollut käyttökelvoton eikä verohallinto olisi voinut täyttää tehtäviään. Lisäksi uuden tietojärjestelmän toimittamista Tšekin verohallinnolle koskevan hankintamenettelyn aloittaminen ei olisi taloudellisesti järkevää.

17 Kilpailuvirasto puolestaan toteaa, että alkuperäisen sopimuksen allekirjoittamisajankohtana oli selvää, että pääasiassa kyseessä olevan tietojärjestelmän asianmukainen toiminta edellytti ylläpitoa ja tukea. Kilpailuvirasto toteaa, että sen sijaan, että verohallinnon pääosaston oikeudellinen edeltäjä ja kyseinen pääosasto olisivat mukautuneet asiaan vaikuttavan säännöstön kehitykseen, ne tukeutuivat sellaiseen alkuperäisen sopimuksen ja julkisia hankintoja koskevan lain tulkintaan, jolla voitiin varmistaa tämän tietojärjestelmän hallinnointi ilman kilpailuttamista pelkästään neuvottelumenettelyssä julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta.

18 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, ettei unionin tuomioistuimelle ole tähän mennessä esitetty ennakkoratkaisupyyntöä direktiivin 2004/18 31 artiklan 1 kohdan b alakohdan tulkinnasta. Se katsoo, että julkista hankintaa koskevan sopimuksen sopimuspuoleksi ei voida valita tiettyä talouden toimijaa neuvottelumenettelyssä julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta, jos tämän sopimuksen sopimuspuolen valinnan syy, joka liittyy yksinoikeuksien suojaamiseen, johtuu hankintaviranomaisesta. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa kuitenkin, että kyseisen säännöksen tulkinta on tarpeen niiden

tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen määrittämiseksi, jotka ovat merkityksellisiä arvioitaessa, johtuuko tilanne tällä tavoin hankintaviranomaisesta. Kyseinen tuomioistuin täsmentää lisäksi, että sen oma oikeuskäytäntö ei ole tältä osin yksiselitteinen.

19 Tässä tilanteessa Nejvyšší správní soud on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Onko alkuperäistä suoritusta koskevan sopimuksen, johon jatkosopimukset perustuvat, tekemisen oikeudelliset ja tosiasialliset olosuhteet otettava huomioon arvioitaessa, täyttyykö hankintailmoitusta ennakolta julkaisematta noudatettavan neuvottelumenettelyn aineellinen edellytys eli se, ettei hankintaviranomainen ole menettelyllään saanut aikaan [direktiivin 2004/18] 31 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitettua yksinoikeustilannetta?”

Ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelu

20 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kysymyksellään lähinnä, onko direktiivin 2004/18 31 artiklan 1 kohdan b alakohtaa tulkittava siten, että sen arvioimiseksi, onko hankintaviranomaisen menettely saanut aikaan tässä säännöksessä tarkoitetun yksinoikeustilanteen, on otettava huomioon ne tosiasialliset ja oikeudelliset olosuhteet, joissa sopimus ensimmäisestä suorituksesta, joka on johtanut myöhempiin hankintasopimuksiin, on tehty.

21 Direktiivi 2004/18 on kumottu ja korvattu 18.4.2016 alkaen direktiivillä 2014/24.

22 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivi, jota sovelletaan ajallisesti julkista hankintaa koskevan sopimuksen tekemiseen, on lähtökohtaisesti direktiivi, joka on voimassa sillä hetkellä, jolloin hankintaviranomainen valitsee noudatettavan menettelytyypin ja päättää lopullisesti siitä, onko ennen kyseisen julkista hankintaa koskevan sopimuksen sopimuspuolen valintaa velvollisuus järjestää kilpailu (ks. vastaavasti tuomio 17.10.2024, NFŠ, C-28/23, EU:C:2024:893, 34 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

23 Nyt käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että verohallinnon pääosasto aloitti 1.3.2016 neuvottelumenettelyn julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta. Pääasiaan on siis sovellettava direktiiviä 2004/18 siitä huolimatta, että hankintasopimuksen sopimuspuoleksi valittiin IBM Česká republika 20.5.2016 eli kyseisen direktiivin kumoamisen jälkeen.

24 Näiden alustavien huomautusten jälkeen on muistutettava, että neuvottelumenettelyä julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta voidaan käyttää vain direktiivin 2004/18 31 artiklassa tyhjentävästi luetelluissa olosuhteissa ja että tämä menettely on luonteeltaan poikkeuksellinen verrattuna kyseisen direktiivin 28 artiklassa tarkoitettuihin avoimeen ja rajoitettuun menettelyyn (ks. vastaavasti tuomio 23.4.2009, komissio v. Belgia, C-292/07, EU:C:2009:246, 106 kohta ja tuomio 11.9.2014, Fastweb, C-19/13, EU:C:2014:2194, 49 kohta).

25 On erityisesti todettava, että direktiivin 2004/18 31 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetään, että rakennusurakoita, tavaroita ja palveluja koskevien julkisten hankintasopimusten osalta hankintaviranomaiset voivat julkisia hankintasopimuksia tehdessään noudattaa neuvottelumenettelyä julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta, jos teknisistä tai taiteellisista taikka yksinoikeuden suojaamiseen liittyvistä syistä hankintasopimus voidaan tehdä ainoastaan tietyn talouden toimijan kanssa.

26 Tässä säännöksessä sallitaan tällaisen menettelyn käyttäminen kahden kumulatiivisen edellytyksen täyttyessä, eli yhtäältä on oltava olemassa teknisiä tai taiteellisia syitä tai hankintasopimuksen kohteeseen liittyvien yksinoikeuksien suojaamiseen liittyviä syitä ja toisaalta tietyn talouden toimijan valinnan hankintasopimuksen sopimuspuoleksi on oltava näiden syiden vuoksi ehdottoman välttämätöntä (ks. vastaavasti tuomio 18.5.1995, komissio v. Italia, C-57/94, EU:C:1995:150, 24 kohta ja tuomio 2.6.2005, komissio v. Kreikka, C-394/02, EU:C:2005:336, 34 kohta).

27 Koska kyseinen säännös on poikkeus säännöistä, joilla pyritään takaamaan unionin oikeudessa myönnettyjen oikeuksien tehokkuus julkisten hankintojen alalla, sitä on tulkittava suppeasti, ja sen, joka aikoo vedota siihen, on näytettävä toteen, että nämä kumulatiiviset edellytykset täyttyvät (ks. analogisesti tuomio 10.3.1987, komissio v. Italia, 199/85, EU:C:1987:115, 14 kohta ja tuomio 15.10.2009, komissio v. Saksa, C-275/08, EU:C:2009:632, 55 ja 56 kohta).

28 Näin ollen on ensinnäkin selvitettävä, onko hankintaviranomaisen myös osoitettava – kuten ennakkoratkaisua pyytäneet tuomioistuin toteaa –, ettei yksinoikeustilanne johdu hankintaviranomaisesta. Direktiivin 2004/18 31 artiklan 1 kohdan b alakohdan sanamuodossa ei nimittäin säädetä tällaisesta vaatimuksesta. Kyseisen direktiivin 31 artiklan 1 kohdan c alakohdassa puolestaan edellytetään nimenomaisesti, että seikat, jotka esitetään äärimmäisen kiireen perusteiksi ja jotka mahdollistavat neuvottelumenettelyn käytön julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta, eivät missään tapauksessa saa johtua hankintaviranomaisista.

29 Pelkästään direktiivin 2004/18 31 artiklan 1 kohdan b alakohdan ja 31 artiklan 1 kohdan c alakohdan sanamuotojen eron huomioon ottaminen voisi kuitenkin johtaa siihen, että sivuutettaisiin yhtäältä tarve tulkita kyseisen direktiivin 31 artiklaa suppeasti ja toisaalta julkisia hankintoja koskevien unionin sääntöjen päätavoite eli tavaroiden ja palvelujen vapaa liikkuvuus sekä julkisten hankintojen avaaminen kilpailulle kaikissa jäsenvaltioissa (ks. vastaavasti tuomio 8.12.2016, Undis Servizi, C-553/15, EU:C:2016:935, 28 kohta ja tuomio 4.6.2020, Asmel, C-3/19, EU:C:2020:423, 58 kohta).

30 Unionin tuomioistuin on lisäksi jo katsonut, että neuvottelumenettelyn käyttämistä julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta ei voida perustella vetoamalla hankintasopimuksen kohteena olevan kansallisessa hallinnossa käytetyn tietokoneohjelmiston teknisiin erityispiirteisiin, kun ei ole olemassa seikkoja, jotka osoittaisivat, että on tehty todellisia yrityksiä löytää muita sopivan ohjelmiston toimittamiseen kykeneviä toimijoita kuin se, joka on valittu hankintasopimuksen sopimuspuoleksi (tuomio 15.10.2009, komissio v. Saksa, C-275/08, EU:C:2009:632, 57–64 kohta).

31 Hankintaviranomaisen on tämän johdosta direktiivin 2004/18 31 artiklan 1 kohdan b alakohdan soveltamisen välttämiseksi ja näin ollen kilpailulle avoimemman menettelyn noudattamiseksi tehtävä kaikki se, mitä siltä voidaan kohtuudella odottaa. Olisi kuitenkin ristiriidassa tämän vaatimuksen kanssa, jos hankintaviranomaisen sallittaisiin soveltaa tätä säännöstä, vaikka yksinoikeustilanteen, johon se vetoaa tässä tarkoituksessa, saaminen aikaan tai säilyttäminen johtuu hankintaviranomaisesta esimerkiksi siitä syystä, että hankintaviranomaisen ei ollut pakko luoda tällaista yksinoikeustilannetta kyseisellä hankintasopimuksella tavoitellun tuloksen saavuttamiseksi tai että sillä oli käytettävissään todellisia ja taloudellisesti järkeviä keinoja tällaisen tilanteen lopettamiseksi.

32 Tästä seuraa, että direktiivin 2004/18 31 artiklan 1 kohdan b alakohtaa sovellettaessa hankintaviranomaisen on osoitettava yhtäältä, että tämän tuomion 26 kohdassa mainitut kaksi kumulatiivista edellytystä täyttyvät, ja toisaalta, ettei teknisten tai taiteellisten tai hankintasopimuksen kohteeseen liittyvien yksinoikeuksien suojaamiseen liittyvien syiden olemassaolo johdu hankintaviranomaisesta.

33 Toiseksi toimivaltaisen kansallisen tuomioistuimen on arvioidessaan, johtuuko kyseisten syiden olemassaolo hankintaviranomaisesta, ratkaistava, onko hankintaviranomaisen toiminta erityisesti kyseessä olevaan julkiseen hankintaan johtaneen aikaisemman sopimuksen tekemisen yhteydessä saanut aikaan sellaisen yksinoikeustilanteen syntymisen, joka voi teoriassa oikeuttaa direktiivin 2004/18 31 artiklan 1 kohdan b alakohdan soveltamisen kyseessä olevan julkista hankintaa koskevan sopimuksen sopimuspuolen valintaan. Toimivaltaisen kansallisen tuomioistuimen on myös tutkittava, johtuuko tällaisen yksinoikeustilanteen jatkuminen siihen saakka, kunnes hankintaviranomainen päättää käyttää neuvottelumenettelyä julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta, tämän saman hankintaviranomaisen toiminnasta tai toimimatta jättämisestä.

34 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 51 ja 59 kohdassa, tämän seikan selvittämisen kannalta on huomautettava, että yksinoikeustilanteen ei voida todeta johtuvan hankintaviranomaisesta pelkästään sillä perusteella, että hankintaviranomainen on aiheuttanut tällaisen tilanteen tekemällä aikaisemman sopimuksen, kun hankintaviranomaiseen ei kyseisen sopimuksen tekemisen ajankohtana sovellettu julkisia hankintoja koskevaa unionin säännöstöä. Sitä vastoin ei ole tarpeen, että mainittu hankintaviranomainen olisi tarkoituksellisesti saanut aikaan tällaisen tilanteen tai ylläpitänyt sitä kilpailun rajoittamiseksi tulevia julkisia hankintoja koskevien sopimusten tekemisessä.

35 Pääasian osalta on muistutettava, että sen periaatteen mukaisesti, jonka mukaan unionin oikeuden säännöksiä ja määräyksiä sovelletaan välittömästi ja täysimääräisesti uusiin jäsenvaltioihin, Tšekin tasavallan oli Euroopan unioniin liittymisestään lähtien noudatettava julkisia tavaranhankintoja koskevien sopimustentekomenettelyjen yhteensovittamisesta 14.6.1993 annettua neuvoston direktiiviä 93/36/ETY (EYVL 1993, L 199, s. 1), joka on kumottu ja korvattu direktiivillä 2004/18 ja jonka 6 artiklan 3 kohdan b alakohdan sanamuoto on toistettu direktiivin 2004/18 31 artiklan 1 kohdan b alakohdassa (ks. vastaavasti tuomio 6.12.2017, Compania Naăională de Administrare a Infrastructurii Rutiere, C-408/16, EU:C:2017:940, 37 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

36 Näin ollen Tšekin tasavallan liityttyä Euroopan unioniin kyseisen jäsenvaltion hankintaviranomainen voi direktiivin 2004/18 31 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan käyttää kansallisessa hallinnossa käytetyn tietojärjestelmän ylläpitämiseksi neuvottelumenettelyä julkaisematta ennalta hankintailmoitusta vain sillä edellytyksellä, että se voi osoittaa yhtäältä, että teknisistä tai kyseistä tietojärjestelmää koskevien yksinoikeuksien suojaamiseen liittyvistä syistä hankintasopimuksen sopimuspuoleksi voidaan valita vain tietty talouden toimija, ja toisaalta, että nämä syyt eivät johdu hankintaviranomaisesta.

37 Nyt käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa yhtäältä, että 1.5.2004, jolloin Tšekin tasavalta liittyi Euroopan unioniin, ja 1.3.2016, jolloin pääasiassa kyseessä oleva menettely aloitettiin, välisenä aikana verohallinnon pääosastolla tai sen oikeudellisella edeltäjällä oli mahdollisuus aloittaa julkista hankintaa koskeva sopimuksentekomenettely, jonka kohteena oli uuden tietojärjestelmän toimittaminen. Toisaalta verohallinnon pääosasto väittää kyseisessä tuomioistuimessa, että se yritti saada IBM Česká republikan yksinoikeuden päättymään mutta että kyseinen yhtiö kieltäytyi siirtämästä kyseessä olevan tietojärjestelmän lähdekoodin

taloudellisia tekijänoikeuksia, joten jos ei olisi valittu neuvottelumenettelyä julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta, kyseinen tietojärjestelmä olisi tullut käyttökelvottomaksi, mikä olisi estänyt verohallintoa hoitamasta tehtäviään.

38 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on selvittää, johtuiko yksinoikeustilanne, johon verohallinnon pääosasto vetosi perustellakseen direktiivin 2004/18 31 artiklan 1 kohdan b alakohdan soveltamista, alkuperäisen sopimuksen tekemiseen liittyneet olosuhteet ja erityisesti ajanjaksolle 1.5.2004–1.3.2016 ominaiset olosuhteet huomioon ottaen verohallinnon pääosastosta erityisesti sen vuoksi, että verohallinnon pääosastolla oli käytettävissään todellisia ja taloudellisesti järkeviä keinoja tämän yksinoikeustilanteen lopettamiseksi kyseisenä ajanjaksona ennen kuin se päätti käyttää neuvottelumenettelyä julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta.

39 Esitettyyn kysymykseen on edellä todetuin perustein vastattava, että direktiivin 2004/18 31 artiklan 1 kohdan b alakohtaa on tulkittava siten, että hankintaviranomainen ei voi perustella sitä, että se käyttää kyseisessä säännöksessä tarkoitettua neuvottelumenettelyä julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta, vetoamalla yksinoikeuksien suojaan, jos yksinoikeuksien suojan syy johtuu hankintaviranomaisesta. Tätä johtumista hankintaviranomaisesta on arvioitava ensimmäistä suoritusta koskeneen sopimuksen tekemiseen liittyvien tosiasiallisten ja oikeudellisten olosuhteiden lisäksi kaikkien niiden tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen perusteella, jotka ovat ominaisia ajanjaksolle, joka alkaa kyseisen sopimuksen tekemisestä ja päättyy silloin, kun hankintaviranomainen valitsee myöhemmän julkista hankintaa koskevan sopimuksen tekomenettelyn.

Oikeudenkäyntikulut

40 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (kolmas jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Julkisia rakennusurakoita sekä julkisia tavara- ja palveluhankintoja koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 31.3.2004 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2004/18/EY 31 artiklan 1 kohdan b alakohtaa

on tulkittava siten, että

hankintaviranomainen ei voi perustella sitä, että se käyttää kyseisessä säännöksessä tarkoitettua neuvottelumenettelyä julkaisematta ennakolta hankintailmoitusta, vetoamalla yksinoikeuksien suojaan, jos yksinoikeuksien suojan syy johtuu hankintaviranomaisesta. Tätä johtumista hankintaviranomaisesta on arvioitava ensimmäistä suoritusta koskeneen sopimuksen tekemiseen liittyvien tosiasiallisten ja oikeudellisten olosuhteiden lisäksi kaikkien niiden tosiseikkojen ja oikeudellisten seikkojen perusteella, jotka ovat ominaisia ajanjaksolle, joka alkaa kyseisen sopimuksen tekemisestä ja päättyy silloin, kun hankintaviranomainen valitsee myöhemmän julkista hankintaa koskevan sopimuksen tekomenettelyn.

Allekirjoitukset